

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ-ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Ἄνθρωπος καί περιβάλλον βρίσκονται σέ μία ἄμεση ἀλληλεξάρτησι. Ἡ σχέση τους δόθηκε θεόθεν καί ἀπ' αὐτή ἐξαρτᾶται ἡ ἁρμονική λειτουργία τῆς κτίσεως. Ὄταν, ὅμως, ἀνατρέπονται οἱ νόμοι, πού ὁ Θεός ἔδωσε γιά τήν λειτουργία τῆς κτίσεως, τότε ἔχουμε δυσαρμονία στόν φυσικό κόσμο. Ὁ κόσμος πλάστηκε ἐκ τοῦ μηδενός, μέ τελικό δημιουργήμα τόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο ὡς κορωνίδα, πράγμα πού σημαίνει ὅτι ἡ φύσι ὅλη δημιουργήθηκε γιά νά τόν ὑπηρετεῖ. Ὁ ἄνθρωπος ἐνώνει τόν ὑλικό καί πνευματικό κόσμο, καθότι εἶναι μία διμερής ὕπαρξι, βιολογική καί πνευματική ταυτόχρονα. Ἐνδεικτικά, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τονίζει ἰδιαίτερος τή διπλή φύσι τοῦ ἀνθρώπου σέ σῶμα καί ψυχή (Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Ὁμιλία ΚΕ'*, PG 151,325D).

Ὁ ἄνθρωπος ὡς ὑλικοπνευματική ὄντοτητα βασιλεύει ἐπί τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ἐκεῖνος ἐξουσιάζεται ἀπό τόν Θεό καί αὐτός ἐξουσιάζει τή γῆ. Αὐτό, ὅμως, δέν σημαίνει ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀπόλυτη καί ἀπεριοριστή, «μόνο ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ σύμφωνα μέ τούς κανόνες τῆς συμπληρωματικότητας, καί ὄχι μέ ἀυθαίρετη βία, γίνεται πραγματικά δημιουργός κατ' εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ», (Κάλλιστος Γουέαρ, «Ἡ ἀξία τῆς ὑλικῆς δημιουργίας», στό *Ἄνθρωπος καί Περιβάλλον*, Πάφος 1994, σ.31).

Ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου δέν εἶναι στατική, ἀλλά δυναμική. Ὁ ἄνθρωπος δέν καλεῖται ἀπλῶς νά ζήσει μέσα σέ ἕναν κόσμο, ἀλλά μέ τήν πνευματική του πρόοδο καί τελείωσι ἀποκτᾶ ταυτόχρονα τήν εὐαισθησία καί τήν δυνατότητα προστασίας τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ ἐξουσία καί ἡ κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου στόν φυσικό κόσμο ἔχει καί δικαιώματα καί ὑποχρεώσεις. Εἶναι χαρακτηριστική ἡ φράσι στό βιβλίον τῆς Γενέσεως: «*Εργάζεσθαι καί φυλάττειν*» (Γεν. 2,15).

Ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε νά κυριαρχεῖ καί νά προστατεύει τήν κτίσι, ν' ἀγαπᾶ τή δημιουργία, νά συμβιώνει μαζί της καί μέ τόν συνάνθρωπο. Ὁ φυσι-

κός κόσμος μέ τά αγαθά του εἶναι ἐκεῖνος πού τροφοδοτεῖ τόν ἄνθρωπο ἀπό βιολογικῆς καί πνευματικῆς πλευρᾶς. Ἡ γῆ εἶναι μία διαρκής χορηγός ζωῆς. Ἡ βιολογική ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἄμεση σχέση μέ τίς πρωτογενεῖς τροφές τοῦ ἀνθρώπου: *«καί εἶπεν ὁ Θεός, ἰδοῦ δέδωκα ὑμῖν πᾶν χόρτον σπόριμον...καί πᾶν ξύλον...ὑμῖν ἔσται εἰς βρώσιν»* (Γέν. 1,29).

Οἱ Πατέρες τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τονίζουν ἰδιαίτερος τόν ἀνθρωποκεντρικό σκοπό τοῦ κόσμου καί ὅτι ἔγινε πρὸς ὄφελος τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος διατυπώνει ὅτι διὰ τόν ἄνθρωπον *«...ὁ οὐρανός ἐτανίσθη καί ὁ ἥλιος φαίνει καί σελήνη τρέχει καί ἀήρ ἐξεχύθη καί πηγαί βρύουσιν, καί θάλασσα ἠπλώθη...»*. Ὁ κόσμος εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ καί δέν ἔχει κανένα νόημα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δέν τόν κατανοεῖ μέ τήν ἔννοια αὐτή. Ὁφείλει νά τόν βλέπει ὡς εὐλογία Θεοῦ. Ὁρατά καί ἀόρατα γεννοῦν στήν ψυχή τοῦ πιστοῦ τήν γνώση τοῦ Θεοῦ, γιατί καθίστανται μέσα κοινωνίας μέ τόν Δημιουργό.

Ὁ ἄνθρωπος εὐχαριστεῖ τόν Θεοῦ γιά τόν κόσμο καί τόν ἀντιπροσφέρει: *«τά σά ἐκ τῶν σῶν σοί προσφέρωμεν κατά πάντα καί διὰ πάντα»*. Ἔτσι, ὅποιος ἀποδέχεται κάτι ὡς εὐλογία καί εὐχαριστεῖ γι' αὐτή, δέν μένει σέ ἓνα ἀπλό ἐνδιαφέρον γι' αὐτό πού προσφέρεται, ἀλλά εἰσέρχεται σέ μία ἀνώτερη πνευματική σχέση μέ τόν Δωροεδότη. Μία σχέση ἀνανεούμενη καί αὐξανόμενη μέ ἀμοιβαία εἰλικρινή ἀγάπη. Δυστυχῶς, ὅμως, σήμερα, ἡ ἀγιοπνευματική αὐτή στάση ἀπέναντι στόν κόσμο περιορίστηκε σέ ἐπικίνδυνο σημεῖο, γιατί ὁ ἄνθρωπος τῆς καταναλωτικῆς καί ὑλιστικῆς κοινωνίας δέν τόν εἶδε ὡς εὐλογία. Ἐπέπεσε ἀπό τό ἐπίπεδο τοῦ νά χρησιμοποιεῖ τόν κόσμο ὡς ἓνα σημεῖο καί μέσο γιά αὐξηση τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης του πρὸς τόν Θεοῦ καί τόν συνάνθρωπο. Ἡ παράχρησις τοῦ κόσμου ἀνύψωσε ἓνα ἀνυπέρβλητο διαχωριστικό τεῖχος ἀνάμεσα στόν Θεοῦ καί τόν ἄνθρωπο. Ἡ δέσμευσις καί ἡ προσκόλλησις στόν ὑλικό κόσμο καταδουλώνει καί καταδυναστεύει τήν ψυχή, χωρίς νά ἀφίνει περιθώρια εὐχαριστιακῆς μετοχῆς σ' αὐτά. Ἔτσι γεννᾶ τήν ἀπομόνωσις ἀπό τόν Δημιουργό καί τόν συνάνθρωπο. Αὐτή ἡ ὠφελμιστική δέσμευσις στά ὑλικά αγαθά γίνεται πηγὴ δυστυχίας καί τυραννίας γιά τό ἀνθρώπινο γένος. Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ εἶναι ὅτι οἱ συνέπειες γιά τόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο στήν σχέση του μέ τόν Θεοῦ καί τόν φυσικό κόσμο, ἀποβαίνουν ὀδυνηρές. Ἄντι νά χρησιμοποιοῦσι τίς φυσικές δυνάμεις, πού ἔλαβε ἀπό τόν Δημιουργό ὡς θεοκεντρικές, τίς μετέβαλε σέ ἀνθρωποκεντρικές καί ἐγωκεντρικές μέ ἔξαρησις τό σημεῖο τῆς ὑποκειμενικότητας.

Μέ τήν ἀμαύρωση τοῦ «κατ' εἰκόνα», μετά τήν πτώσις τοῦ πρωτοπλάστου,

οί πνευματικές του δυνάμεις εξασθένησαν. Η παρακοή στην έντολή του Θεού από τον άνθρωπο και ο χωρισμός του από τον Δημιουργό διατάραξε την αρμονική σχέση με την κτίση και με όλη την δημιουργία. Οί συνέπειες της πτώσεως δεν περιορίστηκαν μόνο στο ανθρώπινο γένος, αλλά επεκτάθηκαν και στην άλλοτη φύση. Έτσι, ή κτίση, χωρίς την θέλησή της, υποτάσσεται στην φθορά και στον θάνατο. Τό δαιμονικό στοιχείο είναι ή φθοροποιός αιτία, που δεν αφήνει τον άνθρωπο μετά την πτώση νά έχει αρμονική σχέση με την φύση και τό περιβάλλον του. Ό κόσμος χάνει την αρχική του σημασία και αίγλη, διότι βρίσκεται υπό την ήγεμονία και έξουσία του διαβόλου. «*Τάς αρχάς και τάς έξουσίας του σκοτους του αιώνος τούτου και τά πνευματικά της πονηρίας*» (Βίος Αγίου Αλεξάνδρου, σ.659). Κατάθλιψη και απογοήτευση κυριαρχεί στους ανθρώπους.

Επίσης, υπάρχει σύγκρουση μεταξύ καλού και κακού, γιατί ό άνθρωπος έχει υποστεί έσωτερικό διχασμό. Έπαναστατεί κατά της δικαιοσύνης του Θεού και βρίσκεται σέ μιά ήθική κατάπτωση εξαιτίας της άμαρτίας του. Η έσωτερική μόλυνση και φθορά του ανθρώπου άντανakλάται, έτσι, και στον περιβάλλοντα κόσμο. Αυτή ή έσωτερική κρίση έχει τον αντίκτυπό της στον φυσικό κόσμο, μέσα στον οποίο ζει και κινείται ό άνθρωπος. Η καλή οικολογική κατάσταση έχει σάν βάση την καλή συνεργασία και αρμονική σχέση του ανθρώπου με τον Δημιουργό και με τό περιβάλλον του. Δεν στηρίζεται στην ανταγωνιστική στάση του ανθρώπου, ούτε στην έχθρική προς τον συνάνθρωπο και τον φυσικό κόσμο, πράγματα τά όποια προβάλλουν την μεταπτωτική κατάσταση του ανθρώπου.

Η άρμονία και ή ειρήνη κατά την όρθόδοξη χριστιανική διδασκαλία, αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της προοπτικής καταστάσεως του ανθρώπου. Ένώ ό άνθρωπος τοποθετήθηκε στον παράδεισο, στον όποιο όλα ήταν καλά και άρμονικά: «*και είδεν ό Θεός τά πάντα όσα έποίησεν, καλά λίαν*» (Γέν. 1,31), δυστυχώς, δεν τον είδε ως δωρεά και εύλογία, αλλά ως άντικείμενο έκμεταλλεύσεως, για νά ίκανοποιήσει τά πάθη και τίς επιθυμίες του.

Η οικολογική κρίση, κατά την άγιοπατερική διδασκαλία, βασίζεται στην άλλοτρίωση και την άποξένωση του ανθρώπου από τον Δημιουργό Θεό: «*τούτο έστιν τό κακόν, ή του Θεού άλλοτρίωσις*» (Μ. Βασιλείου, «*Ότι ούκ έστιν αίτιος των κακών ό Θεός*», PG 31,348 Α). Άπόρροια αυτής της άλλοτρίωσης, ήταν νά όδηγηθεί ό άνθρωπος σέ άντιπαλότητα με τον φυσικό κόσμο. Η σχέση με την φύση κλονίστηκε, αλύήθηκε ή δυσαρμονία, με αποτέλεσμα νά γίνει έντονότερη ή οικολογική κρίση. Η μόλυνση είναι συνέπεια της

έσωτερικῆς μολύνσεως καί πνευματικῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς πνευματικῆς «ρυσπάνσεως» του.

Ἡ οἰκολογική κρίση προκύπτει ἀπό τὴν κρίση τῶν παθῶν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐγωισμοῦ, τῆς φιλαυτίας, τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ, τῆς πλεονεξίας, τῆς κενοδοξίας, τῆς ἡδονῆς καί τῆς ἀπληστίας. Ὁ ἀνθρώπος, λόγῳ τῶν παθῶν, τῆς ἀνασφάλειας καί τοῦ ἄγχους φτάνει σέ ψυχολογικές, πνευματικές καί προβληματικές καταστάσεις. Ἡ οἰκολογική κρίση δέν εἶναι πρωτογενές φαινόμενο, ἀλλά ἐκφράζει τὴν κρίση τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης. Μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀκτινοβολοῦσε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, μέ τὴν πτώση, ὅμως, ὑποχώρησε, μέ ἀποτέλεσμα ὅλη ἡ κτίσις νά πάσχει. Ἡ ἴδια ἐπαναστάτισε, ἐγινε ἄγρια, γιατί διασπάστηκε ἡ ἐπικοινωνία Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ὁ ἀνθρώπος ἐκβιάζει τὴν φύση, καὶ κατόπιν ἡ φύση τὸν ἐκδικεῖται καὶ τὸν τιμωρεῖ.

Ἡ εἰκόνα τοῦ φυσικοῦ κόσμου καταγράφει καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, γιατί ὁ κόσμος εἶναι ἡ εὐρύτερη εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι τὸ ἴδιο του τὸ σῶμα, ἡ σάρκα πού ἔχει ἀνάγκη τῆς ἰδιαίτερης ἐπιμέλειας καί ἀγάπης: «οὐδεὶς ποτέ τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτὴν» (Εφ. 5,29). Ὁ ἀνθρώπος καὶ τὸ περιβάλλον ἀλλοιώθηκαν ὀντολογικά καὶ ἠθικά, στὴν προσπάθειά του ὁ ἴδιος νά πετύχει τὴν αὐτοκατάφασί του. Ὁ πεπτωκὼς ἀνθρώπος, μέ τὴν ἀλλοιωμένη ἀνθρώπινη φύση καὶ τὴν ἐγωιστικὴ θηριωδία του, κατέστρεψε τὴν δυνατότητα γιὰ εἰρηνικὴ συμβίωση μέ τὸ φυσικὸ περιβάλλον του καὶ καταστρατίγησε τὴν θεϊκὴ ἐντολή «κατακυριεύσατε τῆς γῆς». Ἡ ἀποστασιοποίηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεὸ ἔκανε τὸν ἀνθρώπο νά ἀντιμετωπίσει τὰ πράγματα ὀρθολογιστικά καὶ ἐκκοσμικευμένα.

Ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος, τόσο στὴν Ἀνατολή, ὅσο καὶ στὴ Δύση, δημιουργεῖ τὴν θρησκεία τῆς «οἰκονομικῆς καὶ ὑλικῆς ἀναπτύξεως». Τῆ θέση τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ ἀντικατέστησε ἡ λατρεία τῆς «παλίρροιας» τῆς ὕλης καὶ τοῦ χρήματος. Μέ τὸν ἀνθρωποκεντρισμὸ του ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ προστάτης καὶ οἰκονόμος τῆς φύσεως κατέληξε σέ «στυγνὸ» δυνάστη. Εἶναι ἐκδηλο, ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα, ὅτι τὰ μηνύματα γιὰ τὸ μέλλον εἶναι ἀπαισιόδοξα. Αὐτὸ ἐντείνει περὶ πόσο τὴν κρίση, διότι ἡ καταστροφὴ τοῦ περιβάλλοντος δέν εἶναι ἓνα τοπικὸ πρόβλημα, ἀλλὰ ἓνα ζήτημα οἰκουμενικὸ καὶ ἀδιαίρετο, καὶ σχετίζεται μέ τὴν ὅλη ὑπαρξὴ τοῦ πλανήτη. Εἶναι τὸ πρῶτο μὴ διαιρετὸ πρόβλημα, πού καλεῖται νά ἐπιλύσει μιά «διαρεμένη ἀνθρωπότητα».

Αὐτὸ, ὅμως, δέν μᾶς ἀποθαρρύνει, οὔτε ἐμποδίζει, ἔστω καὶ τώρα, νά λάβουμε ἐμπρακτὰ μέτρα καὶ οὐσιαστικὴ θέση. Ἐπειδὴ αἰτία τῆς οἰκολογικῆς κρίσεως εἶναι ἡ ἁμαρτία, τὸ ἀντίδοτό της εἶναι ἡ μετάνοια. Ριζικὴ ἀλλαγὴ τοῦ

νοῦ, τοῦ ἥθους καί τῆς συμπεριφορᾶς μας. Μεταμόρφωση ἐσωτερική γιά σωστή τοποθέτηση στήν κατά φύση χρήση τῆς φύσεως καί ὄχι κατάχρηση καί παράχρηση.

Οἱ Ἅγιοί μας ἀποτελοῦν τά πρότυπα καί τοῦς ἐμπνευστές αὐτοῦ τοῦ Ὁρθόδοξου ἀσκητικοῦ ἥθους, μέ τήν νηστεία, τήν ἐγκράτεια, τήν λιτότητα, τήν ὀλιγάρκεια, τήν ὀλιγοδεία, πράγματα τά ὁποῖα ἀντίκεινται τῆς συγχρόνου ὑλιστικῆς βιοθεωρίας καί τοῦ εὐδαιμονισμοῦ. Οἱ ἴδιοι προβάλλουν τήν ἀνιδιοτελή ἀγάπη, ἡ ὁποία ἀγκαλιάζει καί ἀγιάζει ὁλόκληρη τήν φύση. Οἱ ἅγιοι δέχονται τόν κόσμο εὐχαριστικά, καί λαμβάνουν στάση ὀρθή, ἐπαναφέροντας τόν ἑαυτό τους στήν καλή καί ἀγαθή σχέση ἔναντι τοῦ κόσμου. Ὅλα δημιουργήθηκαν, γιά νά μετάσχουν στήν δόξα τοῦ Δημιουργοῦ: «τά πάντα δι' αὐτοῦ καί εἰς αὐτόν ἔκτισται» (Κολ. 1,16).